

# THEOLOGIA PRACTICA

Fekete Károly

Debrecen

## Igehirdetésünk felelőssége az anyanyelvért\*

The Responsibility of Preaching towards one's Mother Tongue.  
Abstract

The sermon for most people still represents the kind of speech which reaches a significant number of listeners both in the churches and on the radio. This is the reason why one has to recall the historical bases of the sacred language together with its biblical and theological principles. Further, it is worth assessing the manner how ecclesiastical language defends and protects the mother tongue.

*Keywords:* practical theology, sermon, mother tongue and preaching, sacred language.

**Az** egyház szócső voltát az teszi máig jelentőssé nyelvi identitásunk szempontjából, hogy az embereket körülvevő „legtöbbet beszélők” – tanárok, politikusok, jogászok és színészek – mellett ott találjuk a lelkészt is.<sup>1</sup> Az igehirdetés sokak számára még mindig az a beszédműfaj, amellyel templomokban vagy a rádió hullámain keresztül hétről-hétre számottevő tömegek találkoznak. Ezért érdemes felidézni a történeti alapokat, a vázlatos bibliai és teológiai alapelveket, valamint szót ejteni röviden a szakrális nyelv erejéről és a jelen anyanyelvvédő egyházi szóhasználatáról.

### 1. Történeti alapok

Péntek János kolozsvári professzor így véleledik:

„[...] a szakrális nyelvben és a nyelv szakrális funkciójában az egyetemesség és az elkülönülés igénye és lehetősége egyaránt tükröződik. [...] Hol az egyetemességre törekvő integrációs kísérletekhez szolgáltatót érveket, hol a regionális, nemzeti és etnikai közösségek hagyományait és nyelveit támogatja az 'egészséges pluralizmus' elismerésével. [...] Az anyanyelv szakrális funkciója a reformációban vált teljessé, és az elkülönülés igényét is a reformáció váltotta valóra.”<sup>2</sup>

Luther 1523-ban született iratától, amely *A gyülekezeti istentisztelet rendjéről* címmel jelent meg, illetve az 1525-ben megjelent *Deutsche Messe* bevezetőjében közölt gondolataitól kezdve a latin nyelvet felváltó anyanyelviség reformációs örökséggé lett a protestáns istentiszteleti életben.

---

\* Elhangzott 2010. március 13-án, Hanván, a Doktorok Kollégiuma *Közösség a hitben, nyelvben, kultúrában* címmel megrendezett regionális konferencián.

<sup>1</sup> Kolozsvári Grandpierre Emil: *Négy-öt magyar összehajol...* Gyorsuló idő sorozat. Budapest 1976, 35.

<sup>2</sup> Péntek János: *A nyelv ritkuló légeköre*. Szociolingvisztikai dolgozatok. Korunk Baráti Társaság, Komp-Press, Kolozsvár 2001, 184.

Kálvin is azt vallotta, hogy az anyanyelvűség az istentiszteleti történet megértésének a kulcsa, és nála is magától értetődő a nemzeti nyelven folyó istentisztelet. Az ún. *Biblia pauperum* helyett<sup>3</sup> az anyanyelvű igehirdetés válhat a bibliaismeret forrásává. Kálvin több helyen az 1Kor 14,16-ra hivatkozva fejtette ki, hogy a megértett Igére jöhet a népnyelvű válasz a közös imádságban és a gyülekezet közös éneklésében. Íme néhány ilyen vonatkozású idézet:

„[...] mindenütt a nép köznyelvén kell elmondani a nyilvános könyörgéseket, hogy azokat az egész gyülekezet közönségesen megérthesse, mert hiszen az egész gyülekezet épülését kell szolgálniuk, erre pedig meg nem értett hangokból egyáltalán semmi haszon sem származik.”<sup>4</sup>

„Mivel az Isten dicsőségének a testünk minden tagjában is ki kell valahogy tündökölnie, illő, hogy elsősorban éppen a nyelvünk foglalatoskodjék és buzgólkodjék ebben a szolgálatban, akár ének, akár beszéd által, hiszen a nyelvünk különösképpen arra teremtett, hogy az Isten dicséretét szólja és hirdesse.”<sup>5</sup>

„Az imádságok csakis a nép által ismert és használt nyelven mondhatók, és ahogy az Apostol mondja, a gyülekezet nem mondhat Áment az imára, mely idegen nyelven hangzott el. Minekutána pedig azt mindenki nevében mondjuk, mindenki résztvevője az imádságnak. Ennek megfelelően nagy méltánytalanságnak mondhatjuk azt, hogy templomainkba a latin nyelvet vezették be, holott azt jobbra nem értik az emberek.”<sup>6</sup>

Az 1566-ban keletkezett *II. Helvét Hitvallás XXII.* fejezete szintén világosan fogalmaz ebben a tekintetben:

„Minden pedig ékesen és szép rendben folyjék az egyházban, egyszóval minden a hívek épülésére történjék. (Idegen nyelveket ne használjunk az összejöveteleken.) Némuljon el tehát minden idegen nyelv a szent összejöveteleken. Mindent az illető nép nyelvén kell előadni, hogy azt az azon a helyen lakó emberek a gyülekezetben meg tudják érteni.”

Ez az alapelv erős gyökeret vert a magyar protestantizmusban, olyannyira, hogy öntudatosulásának hatalmas fegyverévé vált, amellyel jelentősen hozzájárult a magyar irodalmi nyelv kialakulásához. A 16. század 30-as, 40-es éveitől az erasmisták, Komjáti Benedek, Pesti Gábor és Sylvester János járnak elől ebben, hogy aztán a reformáció terjedésével még inkább erősödjön Heltai Gáspár és Bornemissza Péter prózájában, Tinódi és a széphistóriák epikájában és kicsúcsosodjék Balassi életművében.<sup>7</sup>

<sup>3</sup> Kálvin János: *A keresztyén vallás rendszere*. (1559) Fordították Ceglédi Sándor, Rábold Gusztáv. A Magyar Református Egyház Kiadása, Ref. Főiskolai Könyvnyomda, Pápa 1909, I. 11,5–7.

<sup>4</sup> Kálvin János *Insitutioja 1536*. Ford. Victor János. Stichting Hulp Oost Europa, Budapest 1995 (az 1936-os kiadás reprintje): III. fejezet: *Az imádságról*, 107–108. Ugyanez a gondolat található az 1559-es *Insitutió*-ban is: III. 20,33.

<sup>5</sup> Uo. 107.

<sup>6</sup> Kálvin János 1543-ban megjelent Genfi Zsoltárkönyvének előszava. In: *Psalterium Ungaricum. Szenci Molnár Albert zsoltárfordításai a genfi zsoltárok dallamaira*. Közreadja Bólya József. MRE Zsinata. Budapest 2003, 6.

<sup>7</sup> Tarnóc Márton: *Erdély művelődése Bethlen Gábor és a két Rákóczi György korában*. Gondolat, Budapest 1978, 60.

Sylvester János 1541-es *Újszövetség* fordításának verses bevezetője büszkén szembe-sít a felemelő ténnyel:

„Azki zsidóul és görögül, és vígre diákul  
Szól vala rígen, szól néked az itt magyarul:  
Minden nípnek az ű nyelvin, hogy minden az Isten  
Törvényinn iljen, minden imádja nevit.”

De, sokat beszélhetnénk Károli Gáspár bibliafordításának és Szenci Molnár Albert szoltárköltészetének hatásmechanizmusáról is, és arról a magyar nyelvvel kapcsolatos kötelességtudásról, amely Szenci Molnárt arra ösztönözte, hogy magyar nyelvtant írjon, illetve arra készítette Geleji Katona István erdélyi püspököt, hogy a maga *Magyar Grammatikácskáját* a prédikációs kötetéhez csatolja függelékként. E magyar protestáns prédikátorok, tehát, ilyen mérföldkövek között váltak a magyar szó szépműveseivé – elméletben és gyakorlatban.

## 2. Vázlatos bibliai és teológiai alapelv-szilánkok

Jean Pierre, aki nem volt teológus, gyönyörűen mondja:

„A Szó, amely Isten, redőiben őrzi az emberi nem történetét az első naptól fogva, s minden nép történetét annak nyelvében, olyan bizonyossággal s oly cáfolhatatlanul, hogy zavarba ejti a járatlanokat és tudósokat egyaránt.”<sup>8</sup>

A magyar nyelvfejlődés teológiailag felmérhetetlen jelentőségű ajándéka, hogy mi magyarul különbséget tudunk tenni az Isten Igéje és az emberi szó között. A legendás hírű Csikesz Sándor teológiai professzor szerint:

„Ige, mert ihlet a köntöse, ígéret a sugárzása, igazság a lábnyoma, innep a reád mosolygása, idvesség az ölelése, ígézet a hatalma.”<sup>9</sup>

A Biblia magasra emeli az emberi szót, mert az emberek közötti kapcsolattartás eszköze mellett ezzel fejezi ki Istennek is érzelmeit, gondolatait.

A nyelv az Isten és ember közötti párbeszéd eszköze. Megoldani a némák nyelvét, messiási cselekedet (Ézs 35,6; Mk 7,33–37), amely lehetővé teszi Isten dicsőítését (Lk 1,64). A nyelv által jöhet halál is, élet is (Péld 18,21). A romlott nyelvtől ered a hazugság, csalás, kétszínűség, megszólás, rágalmozás, pletyka. Megszemélyesítve is előfordul: kigyó, éles borotva, sebző nyíl stb. De le lehet írni az igazi nyelv pozitívumait is: tiszta ezüst, Isten igazságosságát ünnepli és neki zeng, vallást tesz az ő egyetemes hatalmáról (Ézs 45,24).

A nyelv bűneinek nagyságát, életveszélyességét jelzi, hogy Isten a Tízparancsolatból kettőt szentel a szóval, beszéddel elkövethető bűn és rágalmozás ellen: a harmadikkal a saját, a kilencedikkal az ember nevének becsületét veszi védelmébe. Az ember hatalmának lehetősége és korlátja egyformán jelentkezik a nyelvvel kapcsolatban. Az ember megszeli a állatokat, de a saját nyelvén nem tud uralkodni, vagyis nincs önmaga felett hatalma. A beszéd leértékelése minden kor keresztyéneit fenyegeti. Krisztus ügyét nem a szóáradat, hanem az engedelmesség viszi előbbre. Ami az „igen-igen”, „nem-

<sup>8</sup> Idézi Sütő András: *Engedjétek hozzám jönni a szavakat*. Akadémiai Kiadó, Budapest 1994, 9.

<sup>9</sup> Módos László (szerk.): *Csikesz Sándor prédikációi*. Csikesz Sándor Emlékkönyvek 1. Tudományos dolgozatok. Bethlen Gábor Irodalmi és Nyomdai Rt. Debrecen 1940, 13.

nem” határán túl van, az tulajdonképpen mindig az ördögé (Mt 5,37; Mk 1,34b. 44). Az ember nyelve a Gonosz eszközévé lett, s ez a nyelv önmaga megváltására képtelen. Külső erő kell hozzá! De ami nekünk lehetetlen, az Istennek lehetséges (Lk 18,27). Ő teheti képpé a megromlott beszédet arra, hogy szólja az Ő nagyságos dolgait. Mi csak akkor tudjuk ezt tenni, ha Isten szeretetének tüze megtisztítja szívünket, szánkat (Ézs 6,1–7). Erre a bibliai igazságra érzett rá Pilinszky János, amikor így írt:

„Ahol visszaélnék a szeretettel, vagy ahol megszűnik a szeretet, ott nyilvánvalóan elhal a beszéd eredendő értelme is és visszájára fordul művészete. Ahol a beszéd a tagadást, az elkülönülést, az elidegenedést szolgálja – előbb vagy utóbb maga is elhal, elnémul, s ha tovább él is, ez az élet aligha lesz több rákos burjánzásnál. A szeretet elhalása minden nyelvromlás igazi gyökere, s az így támadt betegséget nem gyógyíthatja semmiféle tudós kezelés, nyelvészkedő gond, szerkezeti elemzés. Mindez azt is jelenti azonban, hogy a beszéd véghetetlenül több is, mint a szigorúan filológiai értelemben vett nyelvi kifejezésformák. A világ is ’beszél’, csak meg kell hallanunk a szavát. Sőt: ezzel kezdődik minden beszéd. Hallgatással. Meghallgatással. Tehát újra csak: nyitottsággal, vagyis szeretettel.”<sup>10</sup>

Az egyházi szóhasználat anyanyelvvédő funkciója a fentiekből következően egyáltalán nem formális, nem csupán tradicionális hazafias kötelesség vagy a szemforgató kegyesség esztétikai kulisszája, hanem bibliai elvárás. A bűnre hajlásunk óta összezavarodott az ember Atya-nyelve, amelynek eredménye a tökéletes nyelvkáosz. Ez csak úgy áll helyre, ha minden anyanyelvet megszentel és áthat az Anyaszentegyház Urának, Jézus Krisztusnak a szeretet-nyelve. Az egyház üzenete a nyelvvédők felé az, hogy lehet az eredeti rendeltetés szerint élni a nyelvvél, ha a tiszta forrás kérdése megoldódik. Isten Igéjének kell a forrásnak lennie. És itt kell óriási hangsúlyt tennünk a Károli Gáspár bibliafordításának és Szenci Molnár Albert zsolnárköltészetének hatásmechanizmusára, amely bizonyítja a tiszta forrás nyelvvédő és nyelvépoló erejét! Az Atya kommunikációs eszköze, aki által szól hozzánk, a Fiú. Ő mutatja meg, hogy emberi forgolódásainkban, beszédünkben, nyelvhasználatunkban mi a norma, a mérce. Ez a teológiai alapelv teszi a reformáció felfogása szerint népet megtartó erővé a nyelvet. Ezért kell szólnunk harmadik felvetésként: a szakrális nyelv erejéről.

### 3. A szakrális nyelv erejéről

A történelmi egyházak közös jellemzője, hogy az istentiszteleten megszólaló szolgálattelvő a saját liturgikus szövegeiben és igehirdetésében is az anyanyelv emelkedett, veretes és választékos formáját igyekszik használni. Ezzel az igényességgel – főként a kisebbségben élők körében – széles körben képviseli a kívánatos szintű anyanyelvi mércét. Eppen ezért a lelkipásztor liturgiai és szószéki megszólalása óriási felelősséget jelent, mert kortársai számára nyelvi szempontból az ő megszólalása igazodási pont és minta is másoknak.

„Az istentisztelet, az anyanyelvű liturgia az anyanyelv használatának ünnepi alkalma, nemcsak hitükben erősíti a gyülekezet tagjait, hanem nyelvi tudatukban, nyelvi hűségükben is. Bátorítja a beszélőket a nyelv állandó használatára, erősíti az alárendelt státusú anyanyelv presztízsét. Az anyanyelven történő vallásgya-

<sup>10</sup> Pilinszky János: *Szög és olaj*. Vigilia-könyvek. Budapest 1982, 223.

korlás az anyanyelvi kultúrát is gyarapítja. A szakrális életben ez állandóan bővül, megerősítést nyer. De nem korlátozódik kizárólag a vallásos ismeretszerzésre. Az egyház szélesebb értelemben is mindenütt ellát kulturális és oktató tevékenységet.”<sup>11</sup>

A nyelvi térvesztés erdélyi tapasztalata azt mutatja, hogy az egyháznak nem csak lelki otthonnak kell lennie, hanem nyelvi otthonnak is. Anyaszentegyház és anyanyelv sorsmegtartó jelentőségű végváraink. Vetési László erdélyi szórványlelkész megfigyelése szerint ugyanis az istentiszteleten elhangzó szakrális nyelv a legbenső kör, amelynek nyelvet megtartó ereje van.

„Sajnálattal kell tudomásul vennünk, hogy a többségi, hatalmi kultúrának nem kell a kisebbségi, az alávetett kultúra és nyelv, nincs sem jelképes, sem használati értéke, csak van, mint ami még van a többség figyelmén, megbecsülésén kívül, távol minden egészet meghatározótól. Így kerül a kisközösség és a hozzá tartozó egyén is etnikai és nyelvi hátrányos helyzetbe fölösleges értékeivel. A térvesztés elsőként a munkahelyet, a közvetlen társadalmi és mozgásteret érinti, majd leszűkíti a mindennapi kommunikáció területéről a szomszédság, barátság, műrokonság zónáira. Ezután következik a család, a vegyesházasság révén pedig eléri a családot és az egyén legintimebb szféráit. A legvégére a vallásos, a kultikus szféra marad a hitgyakorlás nyelvvel, mely legtöbbször még az anyanyelvhez kötődik.”<sup>12</sup>

Az Istennel való beszélgetés, igehallgatásban és az arra felelő prózai vagy énekelt imádságban a nyelv végső menedéke az identitás feladása előtt. Hányszor elhangzott már a magyar nyelvtől elszigetelten élő emigránsoktól, hogy „imádkozni és álmodni csak magyarul tudok”.

A *szellemi igényességben*<sup>13</sup> fogant igehirdetés gondolkodni is tanítja a hallgatót. Mivel közben az igehirdetés magával viszi a hallgatót a textus rejtelmeibe, aközben a hallgató végigjár egy gondolati pályát is. Nem a teológiai szakkifejezések ismételtetése biztosítja az igehirdetés szellemi igényességét, nem is a tartalmi és szóhasználati komplikáltság, hanem a gondolkodtatástól lesz sajátos élménnyé. Ezt erősíti meg egy mai, nem-teológus igehallgató véleménye:

„Az igehirdetésnek nemcsak bizonyos igényeket kellene kielégítenie, hanem bizonyos más igényeket ébresztenie is; illetve tudatosan nevelnie is kellene a hallgatót, többek között azzal, hogy milyen igényeket hajlandó és milyeneket nem hajlandó kielégíteni.”<sup>14</sup>

„A nyelv és a hit mint két legfontosabb identitástényező összekapcsolódása jelentős mértékben megnöveli az anyanyelv belső, szimbolikus és kulturális értékét. Szorosabbá válik a kapocs, erősebb lesz a hűség és a ragaszkodás, ha a beszélő érzi, esetleg tudja is, hogy ez az a két kötelék, amely nemcsak mai közösségével,

<sup>11</sup> Péntek János: *i. m.* 190–191.

<sup>12</sup> Vetési László: Az egyház – nyelvi és lelki otthon. In: Ördög Gyárfás Lajos (szerk.): *Egyház és anyanyelv*. Kiadja az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Sepsiszentgyörgy 1994, 15.

<sup>13</sup> A téma kifejtését elvégezte ld. Szabó Lajos: A szellemi igényesség fenntartása az igehirdetésben. In: Fabiny Tamás (szerk.): *Tanítványok. Tanítványai köszöntik a 85 éves Pröbblé Károly professzort...* Evangélikus Teológiai Akadémia, Budapest 1996, 40–49.

<sup>14</sup> Bibó István: Igehirdetés az igehallgató fülével. In: *THÉMA* 1999/2–3, 23.

hanem elődeivel is összeköti. Ez a kapocs érzelmi, műveltségi és szimbolikus egyszerre.”<sup>15</sup>

#### 4. Anyanyelvédő egyházi szóhasználat ma

Ebből a jelenre nézve az következik, hogy az egyháznak ezzel a belső töltéssel kell megszólalnia. Akkor van joga beleszólni emberek életébe, társadalmi mozgásokba, etikai dilemmákba, ha szavainak forrása, megszólalásának indítéka, beszédének aranyfedete az Isten Igéje. Ehhez pedig méltó köntöst, tisztességes kifejezési formát kell találnia. Egészen konkrétan: szóáradatban gyökeres szavakat. Felvállalni a bibliai nyelv mélységét, de elhagyni az avitt, érthetetlen, ún. „kánaáni nyelvet”. Sziruposan, ízléstelenül becsomagolt kenettelenség helyett az emelkedett komolyság és őszinteség hangja a méltó. A szószéki lebeszélés bonyolult szóhüvelyezése helyett az egyszerű képszerűségre kell törekednie. Alfred Dedo Müller, német gyakorlati teológus, aki a lingvisztika homiletikai impulzusaira figyelmeztetett,<sup>16</sup> így ír erről:

„Az egyház tudatában van annak a helyzetnek, hogy neki, az ige egyházának üzenetét egy olyan világban és egy olyan világ eszközeivel kell hirdetnie, amely az ő tradicionális beszédmódját nem érti többé, és nem is kész elfogadni. A világ mássá lett – szociális viszonyaiban, pedagógiai alaptételeiben és módszereiben, lelki szükségében – tehát nyelvében is.”<sup>17</sup>

Mivel pedig a nyelv struktúrájának változásai a gondolkodási formák változásaira vezethetők vissza, ezért az ige tolmácsolása ma nem egyszerűen szótár-kérdés, hanem a gondolkodási formák megismerésének a kérdése.<sup>18</sup>

A fentiek megvalósítása teheti az igehirdető szavát nagy lelki gátlások, görcsök feloldójává. A feladat nem kisebb, mint legalább három gondolati beidegződést, három gondolati formát megváltozáshoz segíteni.

*Az első feladat az, hogy a szolgálalkúségból felszabadítson minket az Istenhez tartozás tudata.* Mennyi szolgálalmény, félelem, megaláztatás él a szívekben, amelyek megkötözik a reménységet! Kiskorúságból szabadulni nem tudó ifjak, magukat hatalmak játékszereként számon tartó idősebbek közös belső életérzése ez a belső szolgálalkúség. Elvágott kapcsolatszálak Istennel, összetoldozhatatlan emberi létezők szűkítik be életünket. A szolgálalményt felválthatja a fiúság élménye. Ezzel a fiúságélménnyel meghatározó belső átalakulások járnak. A krisztusi szabadság által van kiegyenesedés a megtöretés és gúzsbakötés után, felemelt fő a megaláztatás után, öntudatra ébredés a korlátozottság után. Ez hozza el a szereposztásos és szerepfosztásos idők után a szerepre találás korszakát. Helyzetünk normalizálódását az fogja meghozni, amikor a magyar református keresztyén emberben felváltja a szolgálalkúséget a gyermeki öntudat, az Isten családjába tartozás tudatossága. Ez hozza el az evangéliumi emberi jog életbe lépését.

*A második feladat sem kicsi: némaságban lévőket kiáltásra ösztönözni.* Istentelen korszakok szomorú kísérőjelenségei az elnémuló nemzetek, az ajkakra forrt imák, a kiégett mozgalmi dalok, népdalról-zsoltárról leszoktatott emberek. Az élet önként vállalt némaságát

<sup>15</sup> Péntek János: „Csak sírni tudok magyarul...” In: *Korunk* (3. évf.) 1999/10. október.

<sup>16</sup> A „homiletikai lingvisztika” jogos kritikáját ld. Boross Géza: *A prédikáció dinamikája*. Budapest 1970. 118. skk.

<sup>17</sup> Müller, A. D.: *Die Sprache als Problem der praktischen Theologie*. Berlin 1959, 86.

<sup>18</sup> Voigt G.: *Die Sprache der Predigt*. Berlin 1961, 222.

csak a mindennapok csetepatéi és csatazajai törik meg. Sokszor megnémulnak még a legkülönbek is! Mennyire ismerjük a következő kategóriákat: felakasztott szabadságharcosok, megölt ifjak, száműzött vezérek, indexre tett teológusok-tudósok-írók-gondolkodók, elnémitott lelkipásztorok, állásuktól megfosztott értelmiségiek, megfélemlített tömegek. A változatos elnémulások és elnémíttatások mentén meg lehetne írni akár a mi népünk történetét is... Isten le tudja venni a százárat, amelyek lelki görcsöktől, csalódásoktól, szégyellősségből, tévtanoktól záródtak ránk, mint nem sejtett, jól álcázott csapdák. Isten Lelke ismét képessé tehet a tanúságra. Megadja azt az alaphangot, amely szeretetteljesen tud élni az igazi gondolat- és szólásszabadság jogával.

*A harmadik feladat: rá kell mutatni az örökségre!* Gazdag örökségünk van nekünk, magyar református keresztyéneknek! Isten elveszi a szemünkről a hályogot, hogy lássuk 1100 évünk megszaportításra, szétosztásra érdemes örökségét. Rácsodálkozhatunk, hogy mindenek ellenére gazdagok vagyunk, mert a reformáció forrásai ma is kínálják, hogy modern válaszokra, megoldásokra jussunk. Csak ne szégyellj, csak ne akard elfordítani a fejed! Lehet, hogy megtépázott és megkopott a mi örökségünk, de jó tudni, hogy erre az örökségre az illik, hogy nem az minősíti, hogy mennyi idő, hogy határok által felszabdaltatott és semmi esetre sem az szabja meg az értékét, hogy pénzben kifejezve mennyibe kerül. Ezt az örökséget az minősíti, hogy a Szentháromság Istennek van köze hozzá, Aki még a kicsiny és terhes örökséget is áldássá teszi. Ez emlékeztet bennünket arra, hogy mi Isten örökségének várományosai vagyunk, bizonyosak lehetünk kettős állampolgárságunk felől, mert van földi és van mennyei polgárjogunk: örökösai vagyunk Istennek és örököstársai Krisztusnak, ha vele együtt szenvedünk, hogy vele együtt meg is dicsőüljünk. Az evangéliumi emberi jog és a gondolat- és szólásszabadsághoz való jog akkor lesz teljessé, ha érezzük az isteni örökösödési jog szükségét is.

Ha erre a gondolkodásbeli változásra el tud segíteni a keresztyén szó, az igehirdetés ereje ma, akkor mindenképpen jelentős dolgot tett az egyház az anyanyelvi identitást őrző, védő és tápláló megőrzéséért.

## Felhasznált irodalom

- Bibó István: Igehirdetés az igehallgató fülével. In: *THÉMA* 1999/2–3, 21–28.
- Boross Géza: *A prédikáció dinamikája*. Budapest 1970.
- Kolozsvári Grandpierre Emil: *Négy-öt magyar összehajol...* Gyorsuló idő sorozat. Budapest 1976.
- Kálvin János: *A keresztyén vallás rendszere*. (1559) Fordították: Ceglédi Sándor, Rábold Gusztáv. A Magyar Református Egyház Kiadása, Ref. Főiskolai Könyvnyomda, Pápa 1909.
- Kálvin János Institutioja 1536*. Ford. Victor János. Stichting Hulp Oost Europa, Budapest 1995 (az 1936-os kiadás reprintje).
- Kálvin János 1543-ban megjelent Genfi Zsoltárkönyvének előszava. In: *Psalterium Ungaricum. Szenci Mohnár Albert zsoltárfordításai a genfi zsoltárok dallamaira*. Közreadja Bólya József. MRE Zsinata. Budapest 2003.
- Módis László (szerk.): *Csikesz Sándor prédikációi*. Csikesz Sándor Emlékkönyvek 1. Tudományos dolgozatok. Bethlen Gábor Irodalmi és Nyomdai Rt. Debrecen 1940.
- Müller, A. D.: *Die Sprache als Problem der praktischen Theologie*. Berlin 1959.
- Péntek János: „Csak sírni tudok magyarul...” In: *Korunk* (3. évf.) 1999/10. október.
- Péntek János: *A nyelv ritkuló légköre*. Szociolingvisztikai dolgozatok. Korunk Baráti Társaság, Komp-Press, Kolozsvár 2001.
- Pilinszky János: *Szög és olaj*. Vigília-könyvek. Budapest 1982.
- Sütő András: *Engedjétek hozzám jönni a szavakat*. Akadémiai Kiadó, Budapest 1994.

Szabó Lajos: A szellemi igényesség fenntartása az igehirdetésben. In: Fabiny Tamás (szerk.): *Tanítványok. Tanítványai köszöntik a 85 éves Pröbhe Károly professzort...* Evangélikus Teológiai Akadémia, Budapest 1996, 40–49.

Tarnóc Márton: *Erdély művelődése Bethlen Gábor és a két Rákóczi György korában.* Gondolat, Budapest 1978.

Vetési László: Az egyház – nyelvi és lelki otthon. In: Ördög Gyárfás Lajos (szerk.): *Egyház és anyanyelv.* Kiadja az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Sepsiszentgyörgy 1994.

Voigt G.: *Die Sprache der Predigt.* Berlin 1961.



A kolozsvári Farkas utcai református templom szószéke.  
Elias Nicolai és Benedikt Mueck szebeni mesterek munkája;  
1646 után befejezett művüket Régeni Asztalos János festette ki.  
(Fotó: Dénes Gabriella)